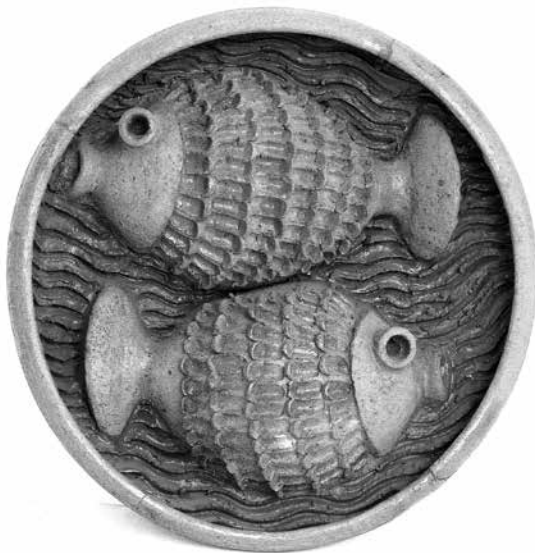

Németh János munka közben

Németh János: Halak

Németh János: Legenda

Feledy Balázs

A fazekas szobrász

Németh János kiállításának megnyitása Zalaegerszegen

Talán felvethető volt, hogy az izig-vérig zalaegerszegi művésznek, Németh Jánosnak miért egy Budapesten élő tisztelője nyitotta meg, ráadásul születésnap, jubileumi kiállítását? Hiszen annyi, de annyi híve, értője van munkásságának Zalaegerszegen, Göcsejben, a régióban is? Nos, mint érintett, erre a kérdésre (amelyet persze magam tettem fel...) az lehet a válasz, hogy talán azért, hogy ezzel is jelt adjunk arra, hogy Németh János művészete természetesen a régióé, Zalaegerszegé, de Németh János művészete az egész országé, sőt még bővíteni is tudom ezt a kategóriát: az egész nemzeté.

Németh János életműve rendkívüli erővel argumentálja, hogy lehet erős a szülőföldbe gyökerezettség, hogy lehet meghatározó a szülői, nagyszülői minta, befolyásolhatja egy egész élet munkáját a származás ereje, de a csoda az, hogy ebből ki lehet emelkedni, hogy nehezen, de szívós, kitartó, értékteremtő munkával a régió jeleséből az ország jelesévé lehet válni, úgy, ahogy ez Németh Jánossal történt.

Az a megtiszteltetés ért, hogy Péntek Imre barátommal együtt írhattunk meg azt a portrékötetet, amely most jött ki a nyomdából, hivatalos bemutatója is csak később lesz, de e kiállítás megnyitásán részt vevők már itt megismerhetik. Fontosnak tartom a könyvben olvasható írásom címét: *Németh János, az agyag költője*. Mert Németh János igenis: költő, méghozzá olyan anyagból (agyagból...) formálja *költeményeit*, amelyre csak ő képes. Ebben a kiadványban például felhívom a figyelmet arra, hogy Németh János hűsége szülővárosához és a zalai tájhoz abban is kifejeződik, hogy a fővárosban tartósan szinte csak a főiskolai éve alatt tartózkodott. Ide jött Zalából, s ahogy elvégezte a főiskolát, sietett is vissza... Ez Zalaegerszegen köztudott, de miért érdemes ezt újra megemlíteni? Mert az elmúlt ötven-hatvan évben kivételesen erős volt a főváros vonzása.

Természetesen kitűnő művészek élnek, dolgoznak nem Budapesten, de zajos sikereket a főváros nélkül szinte nem is lehet/ett/ aratni... Németh János azonban ebben is kivétel. Zalaegerszegről is be tudott kerül-

ni az országos kerámia-élet vérkeringésébe, ráadásul úgy, hogy nincs sok munkája, murális műve Budapesten, pontosabban: alig. De mindenütt ismerik a munkásságát az országban! Ez a centrum és periféria, regionalitás és országosság nagy és régi problémája, amelyből ő kitört. De miért? És mitől? Hogy tudott kitörni az a művész, aki a kerámia világában, a formák és materiák tekintetében a tradíciók ápolója, gondozója, továbbvivője maradt, nem követte a szakmájában oly fontossá váló avantgárd törekvéseket, hanem másként kereste a kerámia, a *kerámiaszobrászat* új lehetőségeit.

Németh János abban (is) kivételes, hogy teljességgel a hagyományok alkotójaként dolgozta ki teljesen eredeti plasztikai világát. Ez kettős gyökerű. Elsőként: *mondanivalója* volt, van! Nem díszítőművészeti alkotásokat készít, hanem mindig olyanokat, amelyek a díszítő funkcióval szimultán módon mesélnek is; *elmesélnék* valamit. Németh János munkáinak (csempéinek, korsónak is!) mindig van narratívája, epikája, cselekménye. A XX-XXI. század művészete díszítő funkcióit felerősítette, s ő ezt együtt értelmezi a gondolat fontosságával.

Másodikként: *formálása eredetisége!* Nem ment el plasztikai formálásával az absztrakt irányába, de miközben „elment” a szobrászat irányába, azt nem hagyományos szobrászati eszközökkel (tehát nem mintázással) érte el – bár az alapanyag (az agyag!) közel áll hozzá – , hanem a keramikus leghagyományosabbnak tartott munkamódszerével: a korongozással. A korongozott formákból épített plasztikát pedig csak ő valósította meg, s így olyan módon lett eredeti és újító, hogy a legerősebb tradíciókra építkezett. De! A korongozással évszázadokon keresztül funkcionális tárgyakat hoztak létre, s erre természetesen messzemenően képes ő is, azonban ő az építészethez, a környezet-alkotáshoz kapcsolódó műveivel autonóm, a legnemesebb és legigényesebb grand art körébe sorolandó művek létrehozására lett képes, s ebben is egyedülálló.

Németh János fővárosi tanulmányai alatt természetesen keramikusművész lett, de

expressis verbis szobrász is itt lett, éppen Gádor István és Borsos Miklós szakmai, pedagógiai munkája nyomán. Ha megnézzük a magyar kerámiaművészet elmúlt fél évszázadának nagy teljesítményeit, mindennütt érezzük Németh János egyedülvalóságát. Tisztelt és szeretett, nála valamivel idősebb kortársai, nyugodtan írhatjuk: iskolateremtő személyiségei, Csekovszky Árpád (1931-1997) és Schrammel Imre (1933) – akik mindketten Gádor és Borsos örökébe lépve az Iparművészeti Főiskola jeles tanárai is lettek – egész más utat választottak; más úton jártak, még ha Csekovszky művészetében érzünk is a közös gyökerűséget Németh Jánoséval. Németh János, mivel karakteres és tudatos *formaőrző* lett, valahogy nem került be a később progresszívnek nevezett (kijelölt...) szakmai (ma trendnek mondjuk...) fősodorba.

De, s ez megint nagyon fontos: belekerült egy olyan magyar jelenségsorba, amely a hatvanas évek végétől újította meg a magyar művészeti praxist és gondolatot, ízlést (művészetit és közízlést egyaránt!). Előtérbe került a népművészet. (Erdély-járás.) Az irodalomban megfogalmazódott Illyés Gyula és Csoóri Sándor karakteres véleménye, mely szerint a folklór a kortárs modern művészet gyökere is lehet. Mindez manifesztálódott Juhász Ferenc és Nagy László költészetében. Szárba szökkent a táncházmozgalom, megismertük Sebő Ferenc és Halmos Béla törekvéseit. A népiség jelei beledolgozódtak a kortárs magyar film opusaiba, Kósa Ferenc, Sára Sándor, de még Jancsó Miklós filmjeibe is. Az építészetben nagy vita kerekedik az ún. tulipános házakról; miként lehet megújítani a kortárs magyar építészetet, annak részese sajátos díszítettség? Létrejön és kifejlődik az organikus iskola, élén Makovecz Imre, Csete György és mások épületeivel.

Megjelennek Kallós Zoltán és Erdélyi Zsuzsanna balladagyűjtései. A tárgykultúrában, öltözködésben is keresik a népi gyökereket. A népi tárgyak gyűjtése a kerámiától a textilikig divattá vált. A népi kultúra fontosságának újraértelmezése áthatja egész kultúránk

alakulását, befolyásolja az urbánus műveltségi eszményeket is. Mindent áthat az újraértelmezett *bartókiság* eszménye.

Ebbe a folyamatba helyezhető Németh János munkássága! A nemzeti – mint önálló – érték felismerése és jelenléte a hivatásos művészetben. Természetesen ezek a folyamatok érzékelhetők a képző- és iparművészetben is, a velemi kísérleti textil gondolatosságában éppúgy, mint Tóth Menyhért, Balázs János vagy Somogyi Győző és Makoldi Sándor (és persze mások!) művészetében. A kortárs kerámiaművészet elsősorban a nemzetközi trendekre figyelt, oda illeszkedett be, ott aratott sikereket, de ezek *más* művészeti karakterűek. Németh János számára a gyökerek hazaiak, nemzetiek, de – el ne felejtjük! – nemzetköziek, egyetemesek is, a sumér – hettita, etruszk kerámiavilág intenzív tanulmányozásának jeleivel.

Itt és most, két nappal Németh János 85. születésnapja előtt, egy nagy és jelentős keresztmetszetet mutatunk be életművéből, amelyet persze ismerhetnek Zalaegerszegen a művészete iránt érdeklődő polgárok, de ez a kiállítás akkor is reveláció, mert jó műveket mindig jó újra látni, sőt lehet, hogy egy újra látott mű katartikusabb élményt okoz, mint amikor először láttuk. E kiállítás műfajilag is teljes, hiszen szobrokat, kiplasztikákat, domborműveket, frizeket, grafikákat is látunk, és ami legalább ilyen izgalmas: széles tematikájának szinte minden összetevője felvilágosít a görög-római mitológiához és a Bibliához kapcsolódó művekkel, a krisztusi megfeszítéssel, a hétköznapok tematikájával.

Külön kuriózum, hogy diplomamunkája, a *Háry János* is látható most. E munka ironizáló, humorban gazdag atmoszférája később meg is határozta művészetét. Ez a mű is még agyagban mintázott, mint a szintén korai *Szücs úr* és a *Lajos bácsi*. De megcsodálhatjuk erőteljesre formált női figuráit, Vénuszait, amelyek vitalitása, erotikája időn kívüli dimenzióba helyezi e műtárgyakat: képesek egyesíteni a profán és szent elméletét és gyakorlatát, s melyekben ott – a korábban már emlegetett – költőiség. Élvezhetjük, hogy az emberi anatómián túl milyen mélyen ismeri az állatok anatómiáját, melyet itt most szarvasaival, lovaival (lovacskáival, csikójával), vaddisznójával, kecskéjével bizo-

nyít. A *testek ábrázolásai* – lett legyen az ember vagy állat – mindig tele és *telve* vannak esztétikummal, még akkor is, ha a művész kivételesen érzi a túlzás, a felnagyítás, a szinte (!) „elmintázás” tüneményes gyakorlatát, de e kiemelésekkel mindig szuggesztívebbekké válnak plasztikai. Fent a galérián, az összekötő szakaszon torokszorító a Káron ladikja: „Az embert a múlás szele sodorja.”

A mai kiállítással kapcsolatban nagyon fontos tudnivaló, hogy szinte a teljes kollektívát a kiállító művész bocsátotta a kiállítóhely rendelkezésére, s így az ún. ikonikus művek, életműve alpművei együtt láthatók. A kiállítás nyitáskor, március 14-én két nagy nemzeti ünnep előtt álltunk. Az egyik március 15., melyre folyamatosan kell emlékeznünk, illő tisztelettel, égre tekintve. A másik pedig március 16., amely nap egyben Németh János 85. születésnapja lesz, akinek köszönettel, hálával nézhetünk a szemébe. Immár tehát ez is nemzeti ünnep. A művész személye és életműve indokolja.

(Az közölt szöveg Zalaegerszegen a Városi Hangverseny- és Kiállítóteremben elhangzott megnyitó beszéd szerkesztett változata, amelyen Balaicz Zoltán, Zalaegerszeg polgármestere mondott köszöntőt, közreműködött a Canterina Kamarakórus és Mihály Péter színművész. A kiállítás április 4-ig volt látogatható.)